

Fodor András
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Fuglinszky Ádám egyetemi docens

A másért való felelősség szabályainak változásai az új Polgári Törvénykönyvben

1. Bevezetés

A másért való felelősség körébe a kártérítési jogon belül azok a felelősségi alakzatok tartoznak, amikor egy harmadik személy (vagy harmadik személy is) felelős a károsult irányában a kárért a károkozó helyett (vagy a károkozó mellett). A kártérítési jog legfontosabb felosztása a szerződésszegéssel és a szerződésen kívül okozott károk elhatárolása, a másért való felelősség esetében is alkalmazható. Habár az új Ptk. LXIX. fejezetének a címe „Felelősség más személy által okozott kárért”, a másért való felelősség ennél jóval szélesebb esetkörrel ölel fel, és megtalálható mind a kontraktuális, mind a deliktuális felelősség szabályozásánál. A törvénybeli elhelyezésénél is fontosabb, hogy valóban alapvető különbségek fedezhetőek fel az egyes másért való felelősségi alakzatok között attól függően, hogy szerződésszegéssel, vagy szerződésen kívül okozott kárral állunk-e szemben. Ilyen alapvető különbség a két felelősségi alakzat szerkezete (1.1.), szigorúsága (1.2.) és a két esetkör indokoltsága (1.3.).

1.1. A másért való felelősség szerkezete

Kontraktuális másért való felelősség esetében egy szerződési lánc figyelhető meg, amelynek egyik végpontján a jogosult áll, akit szerződéses jogviszony köt ahhoz a személyhez, mint kötelezethez, aki ugyanakkor szerződéses jogosult a lánc további pontján álló közreműködővel szemben (az egyszerűség kedvéért a továbbiakban nevezzük kötelezettnek). A szerződéses láncolat folytatódhat, hiszen a közreműködőnek, mint jogosultnak is lehet további közreműködője, és így tovább (például gyártó-importőr-nagykereskedő-kiskereskedő-vállalkozó-megrendelő), azonban vizsgálatunk szempontjából csak az első közreműködő magatartása releváns, mert csak ő érte felelős a kötelezett. (Megjegyzendő, hogy az új Ptk. megváltoztatott kontraktuális felelősségi

szabályai a fenti állítást megkérdőjelezzik, erről a 2.1. pontban lesz részletesebben szó.) A közreműködő szerződésszegést követ el a kötelezettel szemben (például hibásan, késedelmesen, vagy nem teljesít), aki ezért kerül szerződésszegő helyzetbe a jogosulttal szemben, akit emiatt kár ér. A kárt tehát a közreműködő okozta, azonban mégis a kötelezett felelős érte a jogosult felé, és e felelősség alól csak közvetett kimentéssel, azaz csak abban az esetben mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a közreműködő nem felelős a szerződésszegésért. A felelőssé tett személy magatartása tehát irreleváns. (Az új kontraktuális felelősségi szabályok ezt az állítást is kérdésessé teszik, ennek részletes kifejtésére szintén a 2.1. pontban kerül sor.)

Deliktuális másért való felelősség esetében a károkozó közvetlenül, szerződésen kívül okoz kárt a károsultnak, azonban ezért egy harmadik személy (vagy egy harmadik személy is) felelős, annak ellenére, hogy ő sem szerződéses, sem deliktuális jogviszonyban nem áll a károsulttal. Nem vitás ugyanis, hogy a felelős személy nem áll szerződéses jogviszonyban a károsulttal, azonban véleményem szerint deliktuálisban sem, hiszen nem ő okozza a kárt. Úgy gondolom, hogy a felelős személy és a károsult között önálló, máshova be nem sorolható (sui generis) kötelmi jogviszony áll fenn, amelyet a Ptk. 6:2.§ (3) bekezdése alapján jogszabály (maga a Ptk.) hoz létre. (Megjegyzendő, hogy a károkozó kontraktuális másért való felelősség esetén is közvetlenül jogviszonyba kerül a károsulttal deliktuális alapon, ezért az elhatárolás szempontjából inkább annak van jelentősége, hogy a deliktuális másért való felelősség esetén a felelős személy nem áll szerződéses jogviszonyban a károsulttal.)¹

1.2. A másért való felelősség szigorúsága

A deliktuális másért való felelősség abból a szempontból jóval változatosabb a kontraktuálisnál, hogy ebben a csoportban egyaránt előfordulnak olyan esetek, ahol csak közvetett kimentés lehetséges (például az alkalmazottért való felelősség főszabálya²), és olyanok, ahol közvetlen is (például a megbízottért való felelősség főszabálya³). Tekintettel arra, hogy a felelős személy szempontjából értelemszerűen

¹ A bírói gyakorlat nem egységes abban a kérdésben, hogy van-e egyáltalán jogviszony a jogosult és a közreműködő között, és ha van, érvényesítheti-e igényét a jogosult közvetlenül a közreműködővel szemben, illetve ha érvényesítheti, akkor ezt minden további nélkül megteheti-e, vagy csak meghatározott feltételek fennállása esetén. Ennek a kérdéskörnek a részletes tárgyalása azonban meghaladja a jelen tanulmány kereteit.

² 6:540.§ (1)

³ 6:542.§ (1)

kedvezőbb, ha felelőssége nem kizárólag a károkozó, hanem a saját magatartásától is függ, megállapítható, hogy a deliktuális másért felelősség sok esetben enyhébb, mint a kontraktuális. Ugyanez a megállapítás tehető, ha azt vizsgáljuk, hogy a felelős személy kizárólagosan, vagy a tényleges károkozóval egyetemlegesen felel-e a károsulttal szemben. Kontraktuális másért való felelősségnél a törvény szerint sosem fordul elő egyetemlegesség (azonban ha elfogadjuk a jogosult közreműködővel szembeni – törvényben nem szabályozott – deliktuális alapú igényérvényesítési lehetőségét, akkor előfordulhat, ha ezt az igényét a jogosult a kötelezettel szembeni kontraktuális igényével egyidejűleg érvényesíti), míg a deliktuális másért való felelősség ebből a szempontból is változatosabb. Véleményem szerint ez a szigorbeli eltérés részben a két felelősségi alakzat eltérő szerkezetére vezethető vissza. Kontraktuális másért való felelősség esetén ugyanis a kötelezett nélkül nem következhet be a kár a jogosultnál (például a közreműködő által készített hibás terméket ő adja tovább), a közreműködő által okozott kár mintegy „átmegy” a kötelezetenél mielőtt a jogosulthoz érne. Így a kötelezetteknek sokkal több lehetősége van arra, hogy a közreműködő által okozott kárt még idejében elhárítsa (például kijavítja a hibás terméket, vagy például saját teljesítése felgyorsításával megakadályozza, hogy a közreműködő késedelme miatt ő is késedelembe essen a jogosulttal szemben), mint a deliktuális másért való felelősség kötelezettjének, aki lehet, hogy már csak eleve a kár bekövetkezése után szerez tudomást a károkozásról. Ezen, csak a másért való felelősségi alakzatoknál értékelhető speciális szempont mellett a két felelősségi esetkör eltérő szigorát persze az az egész kártérítési jogra – és így azon belül a másért való felelősségre is – vonatkozó általános szempont is indokolja, hogy a kontraktuális és a deliktuális felelősségre eltérő szigorúságú mentesülési szabályok vonatkoznak.

1.3. A másért való felelősség indokoltsága

Részben a két felelősségi alakzat szerkezeti eltéréseiből következik, hogy az indokuk is más. Kontraktuális másért való felelősségnél a jogosult a vele szerződéses jogviszonyban álló kötelezettet biztosan ismeri, míg a kötelezett közreműködőjét nem feltétlenül, így számára az igényérvényesítés a kötelezettel szemben egyszerűbb. Továbbá szintén a kontraktuális másért való felelősségi alakzat létét indokolja, hogy a kötelezett a jogosulttal szemben nehezebben mentheti ki magát kontraktuális felelőssége alól, mint a közreműködő, aki csak deliktuális

jogviszonyban áll a jogosulttal. Ez a mentesülési lehetőségek körében fennálló különbség a bírói gyakorlatban évtizedek óta megfigyelhető volt, azonban most már maga az új Ptk. is egyértelműen kifejezésre juttatja. Ugyanis a felróhatóságon alapuló felelősséget csak a szerződésen kívül okozott károk esetében hagyja meg,⁴ míg a szerződésszegés vonatkozásában objektívebb mércét vezet be, amely alapján a károkozó csak akkor mentesülhet, ha három körülmény együttes fennállását bizonyítja.⁵ (Megjegyzendő, hogy vannak más szempontok, amelyek alapján viszont a deliktuális igényérvényesítés előnyösebb lehet a károsultra nézve. Ahogy arra a Ptk. Magyarázata is rávilágít,⁶ idetartozik például az előreláthatósági korlát eltérő, deliktuális károkozás esetén a kár bekövetkeztéhez közelebb álló referencia-időpontja.)

A deliktuális másért való felelősségi alakzatoknál az indokok is sokszínűbbek lehetnek. Egyrészt itt is megjelenik az a szempont, hogy a károkozó személye nem ismert a károsult számára (például más szerződés kötelezettjéért való felelősség⁷, épületkárok⁸), másrészt indok lehet a megfelelő kielégítési alap biztosítása, vagy annak megnövelése (alkalmazottért, megbízottért és vétőképes kiskorúért⁹ való felelősség), harmadrészt egy felelősségre vonható személy biztosítása a károsult számára (vétőképtelenért való felelősség¹⁰).

2. A kontraktuális másért való felelősség szabályainak változásai

2.1. Általános szabályok

A kontraktuális másért való felelősség általános szabályai körébe a közreműködőre vonatkozó szabályok tartoznak. Azonban ezek ismertetése előtt fontos felhívni a figyelmet arra a problémára, hogy az új Ptk. – szemben az új Ptk. korábbi verziójával, a 2009. évi CXX. törvénnyel¹¹ – a közreműködő fogalmát nem definiálja. Ez a hiányosság valószínűleg jogértelmezési problémákhoz fog vezetni. Erre enged következtetni az a tény, hogy a Ptk. Magyarázata a közreműködő fogalmának

⁴ 6:519.§

⁵ 6:142.§

⁶ WELLMANN/*FUGLINSZKY* (2013) 6:145.§, 255.

⁷ 6:543.§

⁸ 6:560-561.§§

⁹ 6:547.§

¹⁰ 6:544.§

¹¹ 5:123.§

meghatározásakor szembemegy mind a bírói gyakorlattal, mind az új Ptk. korábbi verziójával¹². A régi Ptk. 315.§-át ugyanis a bírói gyakorlat kiterjesztően értelmezte, kimondva, hogy az nem csak a teljesítési segédre, hanem a közreműködőre is vonatkozik. Teljesítési segéd alatt azt a személyt értjük, akivel a kötelezett kifejezetten a jogosulttal szemben fennálló kötelezettsége teljesítése érdekében (és így értelemszerűen a jogosulttal történő szerződéskötést követően) köt szerződést. Ezzel szemben a közreműködő fogalmába a teljesítési segéden kívül azon személyek is beletartoznak, akiket a kötelezett (akár a jogosulttal való szerződéskötést megelőzően) nem kifejezetten a jogosulttal szembeni kötelezettsége teljesítése érdekében vett igénybe, de szolgáltatásukat a saját teljesítéséhez felhasználta (idetartozik például az a beszállító, akitől az építési vállalkozó rendszeresen vásárol építési anyagokat, hogy megrendeléseit teljesíteni tudja). A fenti két fogalmat a BH2004.191 számú döntésében definiálta a Szegedi Ítéltábla, azonban még továbbment, és a szerződési láncolatban távolabb lévő, a kötelezettel szerződéses jogviszonyban már nem álló személyeket is közreműködőnek tekintette, ezzel felelőssé téve a kötelezettet az ő magatartásukért is. Az új Ptk. korábbi verziója a középutas megoldást választotta, ugyanis egyértelműen kifejezésre jutatta, hogy közreműködő alatt az imént ismertetett, a teljesítési segédnél tágabb fogalom értendő, ugyanakkor azt is kimondta, hogy csak az a személy tekinthető közreműködőnek, aki szerződéses jogviszonyban áll a kötelezettel. A Ptk. Magyarázata azonban a közreműködőt a teljesítési segéd szinonimájaként használja, és ki is mondja, hogy „a bírói gyakorlatban vélhetően nem lesz tartható” a kiterjesztő értelmezés. Véleményem szerint azonban az új Ptk. okkal használja a közreműködő fogalmát a teljesítési segéd helyett, és a megszorító értelmezés évtizedes visszalépést jelentene.

A közreműködőre két általános szabályt találunk az új Ptk-ban. A 6:129.§ a közreműködő igénybeviteléről, a 6:148.§ a közreműködőért való felelősségről szól. Ezek közül az előbbinek nem volt előzménye a régi Ptk. általános szerződési szabályai között, hanem az igénybevitel lehetőségét az egyes szerződéseknél rendezték. Az új Ptk. kimondja, hogy főszabály szerint nincs szükség a jogosult engedélyére ahhoz, hogy a kötelezett közreműködőt vegyen igénybe. Természetesen ettől a szabálytól a felek a szerződési szabadság elvének megfelelően eltérhetnek, és előírhatják, hogy közreműködő igénybeviteléhez a jogosult engedélye szükséges, illetve előírhatják azt is, hogy a kötelezett személyesen köteles eljárni. Ez utóbbi kivételt rögzíti is a 6:129.§ (2)

¹² WELLMANN/MOLNÁR (2013) 6:148.§, 263. sk

bekezdése, azzal, hogy ezt maga a jogszabály, vagy a szolgáltatás jellege is megkívánhatja. Azonban ebben az esetben is lehetséges közreműködő igénybevétele, de csak akkor, ha erre azért van szükség, hogy a jogosultat károsodástól óvják meg. (Ugyanakkor nincs akadálya annak, hogy a felek még ezt a lehetőséget is kizárják a szerződésükben.)

A közreműködőért való felelősségről szóló 6:148.§ előzménye a régi a Ptk. 315.§-a, azonban az új Ptk. – a speciális szabályok általánossá tételével – jelentősen kibővítette ezt a szakaszt. A főszabály az, hogy a kötelezett akkor mentesül a felelősség alól a jogosulttal szemben, ha a közreműködő szerződésszegését kimenti. Úgy tűnik tehát, hogy továbbra sincsen helye a kötelezett közvetlen mentesülésének, az ő magatartása irreleváns, és a kötelezett továbbra is kizárólagosan felel a jogosulttal szemben. Itt kell megjegyezni, – ahogy fentebb arról már volt szó – az új Ptk. szerint a szerződésszegésből eredő kártérítési felelősség alóli mentesüléshez már nem elegendő arra hivatkozni, hogy a károkozó úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, hanem azt kell bizonyítani, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötéskor előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy e körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.¹³

A kontraktuális felelősség ezen változása alapvető kérdéseket vet fel a közreműködőért való felelősség terén. A régi Ptk-ban, amelyben a kontraktuális és a deliktuális felelősség is a felróhatóság talaján állt, előállhatott olyan helyzet, hogy a kötelezett ugyan tudta bizonyítani, hogy saját magatartása nem volt felróható, ám mivel a közreműködőé az volt, a kötelezett – közvetlen mentesülési lehetőség hiányában – felelős maradt a jogosulttal szemben. Az új kimentési szabályok azonban felvetik annak lehetőségét, hogy a jövőben ilyen helyzet fel sem merülhet, hiszen valószínűsíthető az az értelmezés, miszerint a közreműködő a kötelezett ellenőrzési körébe tartozik. Így a közreműködő magatartása a felelősség szempontjából a kötelezett magatartásának minősül. Ebből pedig az következik, hogy ha a közreműködő felelős, a kötelezettnek is annak kell lennie. Mindez értelmezhetetlenné teszi a közvetlen és a közvetett kimentés megkülönböztetését a kontraktuális másért való felelősség vonatkozásában. Azonban gyakorlatilag ugyanarra az eredményre jutunk, mint a régi Ptk-ban: ha a közreműködő magatartását nem lehet kimenteni, akkor a kötelezett sem mentesülhet (csak a régi Ptk-ban ennek a közvetlen mentesülési lehetőség hiánya volt az oka, míg az újban az, hogy a közreműködő a kötelezett ellenőrzési körébe tartozik). Az új kontraktuális felelősségi szabályok azonban felvetnek egy még súlyosabb

¹³ 6:142.§

kérdést, amely abban az esetben merül fel, ha több mint egy közreműködő van a szerződési láncolatban. Ugyanis ahogy a közreműködő valószínűsíthetően a kötelezett ellenőrzési körébe tartozik, úgy a közreműködő, mint jogosult ellenőrzési körébe tarthat az általa igénybevett további közreműködő is, és így tovább, míg eljutunk a lánc legvégén álló közreműködőhöz. Márpedig – mint fent láttuk – a szerződésszegési felelősség alóli mentesülés egyik konjunktív feltétele annak bizonyítása, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körön kívül eső körélmény idézte elő. Ebből pedig az következik, hogy a kötelezettnek esélye sincsen kimenteni a közreműködő magatartását, ha a láncolatban további közreműködők állnak, és a szerződésszegés az ő magatartásukra vezethető vissza. Tehát a kötelezett felelős lehet a szerződési láncolat összes közreműködőjéért, nem csak azért, akivel szerződéses viszonyban áll, ezzel pedig eljutottunk a fent ismertetett BH2004.191 számú döntésében meghatározott közreműködő-fogalomhoz. Véleményem szerint egy törvényi kivétel rögzítése szükséges, amennyiben ezt a rendkívül tág felelősségi alakzatot nem kívánjuk. Ez a kivétel fikciót tartalmazna, amely kimondaná, hogy a további közreműködő nem tartozik a kötelezettel szerződéses jogviszonyban álló közreműködő ellenőrzési körébe.

Rátérve a 6:148.§ speciális szabályára, ha a közreműködő igénybevétele a kötelezettnek nem volt joga (mert például szükséges lett volna beszerezni a jogosult engedélyét, vagy személyesen kellett volna a kötelezettnek eljárnia, és az igénybevétele nem a jogosult károsodástól való megóvása érdekében történt, vagy a felek teljes mértékben kizárták a közreműködő igénybevétele lehetőségét), és az ily módon igénybevett közreműködő okoz kárt szerződésszegéssel, akkor a kötelezett felelőssége szinte már helytállássá változik, hiszen csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a kár a közreműködő igénybevétele nélkül is bekövetkezett volna. (Tehát akár még vis maiorért is felelőssé tehető.) Az új Ptk-nak ez a szabálya a régi Ptk. egyes szerződéseknél megtalálható speciális szabályainak¹⁴ az általánossá tétele. Az egész új Ptk-ban egyébként is megfigyelhető a letisztultságra, egyszerűsítésre, az ismétlések kiküszöbölésére törekvés. Ez a tendencia a közreműködőért való felelősség esetében abban nyilvánul meg, hogy az eddig az egyes szerződéseknél található speciális szabályokat egy-egy általános szabállyá foglalták össze, az egyes szerződésekre vonatkozó rendelkezések közül pedig törölték. Ennek viszont az lett a következménye, hogy a közreműködőért való felelősség teljes mértékben eltűnt a megbízási és

¹⁴ 391.§ (3), 426.§ (3), 463.§ (1), 475.§ (3)

nagyrészt eltűnt a letéti szerződés szabályai közül. A régi Ptk-ban ezen két szerződés keretében volt a legrészletesebben kimunkálva a másért való felelősség. Így itt az általánostól eltérő módon mentesülhetett a felelősség alól a kötelezett, ha a közreműködőt azért vette igénybe, hogy a jogosultat károsodástól megóvja. Nevezetesen elég volt azt bizonyítania, hogy a közreműködő kiválasztása, utasításokkal ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható¹⁵ (*culpa in eligendo, instruendo et inspiciendo*). Ezzel az enyhébb felelősségi alakzattal a jogalkotó egyrészt honorálta azt a rendkívüli helyzetet, amikor a kötelezettnek viszonylag gyorsan kell közreműködőt találnia, másrészt ösztönözte is a kötelezettet a jogosult érdekeinek védelmére, azzal, hogy ezt a kedvezményt megadta. Erre tekintettel véleményem szerint indokolt lett volna az általános szabályok közé egy, a főszabálynál megengedőbb kimentési lehetőség beépítése arra az esetre, ha a közreműködő igénybevételére a jogosult károsodástól való megóvása érdekében kerül sor. (Különös tekintettel arra, hogy – mint láttuk – maga ez a speciális igénybevételi lehetőség viszont helyet kapott az általános szabályok között.) Megjegyzendő, hogy a *culpa in eligendo* törlésével, a kontraktuális másért való felelősség köréből teljes mértékben eltűnt a közvetlen kimentés lehetősége, így a bevezetésben a két esetcsoport szigorbeli eltéréséről írtak immár megkötés nélkül érvényesülnek.¹⁶

Végül az új Ptk. általános szabállyá teszi a kötelezett regresszigényét is, vagyis azt a jogát, hogy miután a jogosult kárát megtérítette, a közreműködőtől szerezze vissza az általa megfizetett összeget. A jogosultság rögzítése mellett az új Ptk. speciális elévülési határidőt is biztosít a kötelezettnek ezen igénye érvényesítésére. Ennek értelmében mindaddig érvényesítheti igényét a közreműködővel szemben, amíg a jogosulttal szemben helytállni tartozik. Ez a szabály a régi Ptk. szállítási és vállalkozási szerződésre vonatkozó speciális szabályainak általánossá tétele.¹⁷ Véleményem szerint ennek a speciális elévülési határidőt engedő szabálynak a megszővegezése problémákat vethet fel, mert előfordulhat olyan eset, amikor a szabály nem éri el a célját, vagyis azt, hogy a kötelezett ne kerülhessen olyan helyzetbe, hogy neki még fizetnie kell a jogosult részére, a közreműködőtől viszont ezt már nem követelheti vissza. Hiszen a szabály megszővegezése nem zárja ki, hogy a jogosulttal szembeni helytállást követően akár azonnal elévüljön a kötelezett igénye a közreműködővel szemben, még mielőtt érvényesíthette volna azt. Ennek a

¹⁵ 463.§ (2), 475.§ (2)

¹⁶ Ld. az 1.2. pontban írtakat, azaz, hogy a kontraktuális másért való felelősség szigorúbb, mint a deliktuális, mert az előbbinél nincsen sem közvetlen mentesülési lehetőség, sem egyetemleges felelősség – leszámítva a közreműködőt, a Ptk. által nem szabályozott, közvetlen deliktuális alapú perlését.

¹⁷ 385.§, 398.§

visszásságnak a kiküszöbölésére megoldást jelentett a régi Ptk. 311.§ (2) bekezdése, amely a – fogyasztói szerződés hibás teljesítésével kapcsolatos – regresszigény elévülési határidejét eleve csak attól az időponttól indította, amikor a kötelezett kielégítette a jogosult igényét. Megjegyzendő, hogy az új Ptk. korábbi verziója még ez utóbbi megoldást vette át.¹⁸

2.2 Speciális szabályok

A régi Ptk. még igen sok esetben tartalmazott a másért való felelősségre vonatkozó speciális szabályokat az egyes szerződéseknél. Így a közreműködő igénybevételének lehetőségét, az érte viselt felelősség különböző alakzatait, a regresszigényt és annak speciális elévülési határidejét, illetve e kérdések legalább egy részét megtaláljuk a szállítási, a vállalkozási, a bérleti, a letéti, a megbízási, a fuvarozási és a szállítmányozási szerződésekre vonatkozó rendelkezések között. Azonban, ahogy arról fentebb volt szó, az új Ptk. több, speciális közreműködőre vonatkozó előírást a szerződések közös szabályai közé emelt, aminek következményeként a speciális szabályok nagy része feleslegessé vált, így az új Ptk-ban már csak három szerződés esetében találunk különös rendelkezéseket.

Ezek közül a leglényegesebbek a bérleti szerződés albérlőre vonatkozó szabályai.¹⁹ Az albérlő is közreműködőnek tekintendő, hiszen a 6:129.§ (1) bekezdése értelmében nem csak az minősül közreműködőnek, akit az egyik fél kötelezettsége teljesítéséhez vett igénybe, hanem az is, akit jogának gyakorlásához. Az új kódex – eltérve a főszabálytól – megtartja a régi Ptk. azon rendelkezését,²⁰ miszerint a bérlő csak a bérbeadó engedélyével adhatja albérletbe a bérletet. Ezzel kapcsolatban csupán annyi változás történt, hogy az új Ptk. e szabály alól már nem enged kivételt ingatlanok esetében sem. Valójában azonban ez a változás csak látszólagos, ugyanis a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény – amely lex specialis a Ptk-hoz képest – eddig is megkívánta a bérbeadó hozzájárulását lakás és egyéb helyiség albérletbe adásához.²¹ Ráadásul az e törvény tárgyi hatálya alá tartozó dolgoknál még azt sem jelenthetjük ki teljes bizonyossággal, hogy a felek a szerződési szabadság

¹⁸ 5:124.§ (2)

¹⁹ 6:334.§

²⁰ 426.§ (1)

²¹ 33.§ (1), 42.§ (1)

elve alapján eltekinthetnek az engedély beszerzésének szükségességétől. A bírói gyakorlat ugyanis nem egységes abban a kérdésben, hogy a fenti törvény kógens vagy diszpozitív-e.²² Az új Ptk. albértetre vonatkozó további rendelkezései az igénybevétel jogszerűségétől függően eltérő felelősségi alakzatokról szólnak, azonban ez már csak a fent ismertetett általános szabályok megisméltése.

A letéti szerződésnél található speciális szabályok²³ annak kimondásán kívül, hogy a letéteményes – ahogy a korábbi Ptk. alapján is – személyesen köteles eljárni, szintén csak az általános szabályok megisméltésének tekinthetőek, így részletesebb tárgyalásuk itt szükségtelen.

Végül az új Ptk. még egy esetben tartalmaz speciális másért való felelősségi szabályt az egyes szerződések körében, ez pedig a kutatási szerződés. A kutató ugyanis csak a megrendelő engedélyével vehet igénybe közreműködőt.²⁴ (Ez egyébként nem jelent változást a régi Ptk-hoz képest.²⁵) Az igénybevételen kívül a kutatási szerződésnél nem találunk további különös rendelkezéseket, ám az általános szabályokra tekintettel ezek feleslegesek is lennének.

Az új Ptk. kontraktuális másért való felelősségre vonatkozó speciális szabályainak bemutatását követően érdemes megvizsgálni két olyan szerződést, amelyek esetében már nem találunk különös rendelkezéseket ebben a kérdéskörben, ám a speciális szabályok elhagyása önmagában jelentős változást hoz. Az egyik ilyen szerződés a megbízási. A régi Ptk-ban ennél a szerződéstípusnál találjuk a másért való felelősség legrészletesebb szabályozását, hiszen ez a szerződés klasszikusan bizalmi viszonyt hoz létre a felek között. Olyan jogviszonyt, amelyben kiemelt jelentősége van a megbízott személyes eljárásának. Azzal, hogy az új Ptk. már nem tartalmazza ezeket a különös rendelkezéseket, a közreműködő megbízott általi igénybevételét teljes mértékben az általános szabályok alá rendeli. Így a megbízott és közreműködőjének jogi helyzete a vállalkozó és alvállalkozójának helyzetéhez lényegesen közelebb fog állni, mint a letéteményes és közreműködője között fennálló jogviszonyhoz, mert – mint fentebb láttuk – a letéti szerződésnél megmaradt a személyes eljárási kötelezettség. Ez igen lényeges váltást hoz magával a jogi gondolkodásunkban, hiszen a megbízási szerződést klasszikusan a vállalkozásival, és nem a letétivel szokás szembeállítani. A változás váratlanságára jellemző, hogy az új Ptk. korábbi verziója még érintetlenül

²² VB2003.7; 42/1996. (X.9.) AB határozat

²³ 6:361.§ (3)

²⁴ 6:253.§ (2)

²⁵ 413.§ (1)

hagyta volna a másért való felelősség szabályait a megbízási szerződés esetében,²⁶ továbbá az is, hogy még az új Ptk. Magyarázata is – egy másik szerződés ismertetése kapcsán – a közreműködő igénybevételének engedélyhez kötöttségét a megbízásra jellemző szabálynak nevezi.²⁷ A 6:129.§ (2) bekezdése alapján lehetne érvelni amellet, hogy ha a felek az adott esetben nem is térnek el az általános szabálytól, a megbízott még akkor is személyesen köteles eljárni, ugyanis a hivatkozott jogszabályhely ezt akkor is lehetővé teszi, ha ezt a szolgáltatás jellege indokolja. Azonban a megbízási szerződés esetén a személyes eljárási kötelezettség elhagyása nyilvánvalóan nem a véletlen műve, ahogy azt a Ptk. Magyarázata is megerősíti, az üzleti élet általános követelményeire hivatkozással.²⁸

A másik szerződéstípus, amely esetében a speciális másért való felelősségi szabályok elhagyása jelentős változást eredményez, a fuvarozási szerződés. Azzal, hogy a fuvarozó az új Ptk. alapján már az általános szabályok szerint vehet igénybe közreműködőt, és ezen szabályok szerint is felel érte, a kontraktuális másért való felelősség egyedülálló megoldása tűnik el. A régi Ptk-ban ugyanis nemcsak a feladóval szerződést kötő fuvarozó felelt az általa igénybe vett további fuvarozóért, hanem ez utóbbi is felelt az előbbiért, magyarul a fuvarozók egyetemlegesen feleltek a feladó irányában.²⁹ Az új Ptk. általános szerződési szabályai alapján azonban a feladó már csak a vele szerződő első fuvarozóval szemben léphet fel (kontraktuális alapon). Megjegyzendő, hogy ez a megoldás visszatérés az 1875-ös Kereskedelmi Törvény főszabályához.³⁰ A Kt. szerint a fuvarozók egyetemleges felelőssége ugyanis csak akkor volt megállapítható, ha az utóbb igénybevett fuvarozó a küldeménnyel együtt a fuvarlevelet is átvette, ezzel mintegy belépett a feladóval kötött szerződésbe. A régi Ptk. alkotói ezt az elhatárolást azért szüntették meg, mert nem tartották méltányosnak a feladóval szemben a fuvarozók felelősségét egy ilyen formális követelménytől függővé tenni.³¹ Nincs magyarázat azonban arra, hogy az új Ptk. miért tért el a korábbi szabályozástól. A Ptk. Magyarázatában szereplő indokolás, miszerint a „*a szerződések általános szabályai tartalmazzák a közreműködőért való felelősség szabályait, így az 1959-es Ptk. 498.§-a elhagyható*”³², egy ilyen jelentős változás esetében véleményem szerint nem kielégítő.

²⁶ 5:264.§

²⁷ WELLMANN/BARTAL (2013a) 101.

²⁸ WELLMANN/KISS (2013a) 126.

²⁹ 498.§ (2)

³⁰ 403.§

³¹ Miniszteri indokolás (1960), 389.

³² VÉKÁS/GRAFL-FÜLÖP, GÁRDOS (2013), 746.

Megjegyzendő, hogy az új Ptk. korábbi verziójában a másért való felelősség szabályait a fuvarozási szerződés esetében is változatlanul átvették a régi Ptk-ból.³³

3. A deliktuális másért való felelősség szabályainak változásai

3.1. Az alkalmazottért, a tagért és a vezető tisztségviselőért való felelősség

Az új Ptk. a fenti alcímben jelzett sorrendben tárgyalja a deliktuális másért való felelősségnek ezt az esetcsoportját.³⁴ Tekintettel azonban arra, hogy az alkalmazottért való felelősség változása új felelősségi alakzat, a jogi személy tagjáért viselt felelősség új Ptk-ba emelésére vezethető vissza, célszerű először ez utóbbi bemutatása.

Ahogy arra az új Ptk. Magyarázata is rámutat,³⁵ a jogi személy tagjáért való felelőssége nem előzmény nélküli a magyar jogban, hiszen a bírói gyakorlat azt már megállapította. Erre példa a BDT2008.1802 számú jogeset, amelyben a bíróság kimondta a jogi személy felelősségét abban az esetben, ha a tag a jogi személy tevékenységi körében eljárva harmadik személynek kárt okoz. Az új Ptk. átvette ezt – az alkalmazottért való felelősséggel azonos szerkezetű – szabályt, amely – közvetlen mentesülési lehetőség és a tényleges károkozó egyetemleges felelősségének hiányában – a deliktuális másért való felelősség szigorúbb alakzatai közé tartozik. Ugyanakkor speciális szabályként kimondja a jogi személy és a tag egyetemleges felelősségét, ha a tag a kárt szándékosan okozta. A fent hivatkozott jogesetben a bíróság ennek a szabálynak is megalkotta az előzményét, ugyanis egyetemleges felelősséget állapított meg, ha a jogi személy tagja visszaélt az elkülönült jogi személyiségből eredő előnyökkel és a társaság vagyonát magánvagyonára javára elvonta. A bíróság ezen jogfejlesztő megoldását egyébként nem a – megszövegezésében nagyon hasonló – Gt. 50.§-ából vezette le (hiszen az a jogszabályhely csak azután alkalmazható, hogy a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnt, így egyetemleges felelősség alapjául nem szolgálhat), hanem a Ptk. 5.§ (1) bekezdésben deklarált joggal való visszaélés tilalmából. Habár az új Ptk. már nem a jogi személyiséggel való visszaélés, hanem szándékosság esetén állapít meg egyetemleges

³³ 5:250.§ (2)

³⁴ 6:540-541.§§

³⁵ VÉKÁS/LÁBÁDY (2013), 952. sk

felelősséget, a két esetcsoport az új Ptk. Magyarázata szerint³⁶ lényegében megegyezik. Ezzel a megállapítással azonban sem Török,³⁷ sem Bodzási³⁸ nem ért egyet, és ha az ő álláspontjukat fogadjuk el, akkor ez – mint alább látni fogjuk – normakollízióhoz vezet.

Az alkalmazottért való igen szigorú felelősséget az új Ptk. a munkáltató szempontjából annyiban enyhíti, hogy az alkalmazott szándékos károkozása esetére szintén egyetemleges felelősséget ír elő. Ezen új szabály bevezetésének fő oka valószínűleg az alkalmazottért és a tagért való felelősség szabályozásának teljes egységesítése iránti igény, azonban látni kell, hogy a munkáltató és alkalmazott egyetemleges felelőssége nem előzmény nélküli a magyar jogban, és egyáltalán nem indokolatlan. Eredetileg ugyanis az alkalmazott egyetemlegesen felelt, ha a kárt szándékos bűncselekménnyel okozta. Ezt a szabályt az 1977-es Ptk. Novella törölte el, amelynek indokolása szerint ezen speciális felelősségi alakzat fenntartása szükségtelen, hiszen *„A munkáltató (...) vagyona sokkal nagyobb fedezetet nyújt a kártérítési követelés kielégítésére, mint az alkalmazottnak (...) vagyona.”* Ebből az indokolásból az a következtetés vonható le, hogy a jogalkotó a kártérítés jogintézményének céljai közül kizárólag a reparációt vette figyelembe, holott annak, mint a polgári jog – kötbér melletti – egyetlen kimentést engedő – tehát a kötelezett magatartását is figyelembevevő – jogkövetkezményének ugyanilyen fontos célja lehet a prevenció. Ez az egyoldalú indokolás 1977-ben már csak azért is különösen érdekes, mert Eörsi is hangsúlyozta a prevenció kártérítési jogban elfoglalt kiemelkedő jelentőségét.³⁹ Az új Ptk. Magyarázata is kiemeli, hogy azzal, hogy a kódex ismét bevezeti az alkalmazott egyetemleges felelősségét szándékos károkozás esetére, a prevenció célját is szolgálja.⁴⁰

Végül az új Ptk. az alkalmazottért és a tagért való felelősség mellett szabályozza a jogi személy vezető tisztségviselőjéért való felelősségét. E rendelkezés jogszabályi előzménye a Gt. 30.§ (1) bekezdése, amely a jogi személy szempontjából ugyanolyan szigorú, mint a munkáltató szempontjából az 1959-es Ptk. alkalmazottért való felelősségre vonatkozó szabálya, hiszen itt sincsen helye közvetlen kimentésnek, és kizárólag a gazdasági társaság felel a harmadik személy irányában. Az új Ptk. ebben a körben is a deliktuális másért való felelősség enyhülését hozza, ugyanis a jogi személy itt már minden esetben a vezető tisztségviselőjével

³⁶ VÉKÁS/LÁBADY(2013), 953.

³⁷ TÖRÖK (2013), 16.

³⁸ BODZÁSI (2013), 10.

³⁹ EÖRSI (2009), 245.

⁴⁰ WELLMANN/HAVASI (2013A), 474.

egyetemlegesen felel. (Ezzel a megoldással szemben Cseh még 2008-ban fejtette ki azon álláspontját, miszerint *„nincs olyan helyzet, még kivételesen sem, ahol dogmatikai alapok sérelme nélkül, egyetemleges deliktuális felelősséget lehetne a társaság és a vezető tisztségviselőre egyidejűleg megállapítani”,*⁴¹ hiszen a vezető tisztségviselő cselekedeteit a jogi személynek kell betudni, őket nem lehet két külön személyként értékelni. Az én véleményem is az, hogy nem lehetséges példát találni olyan esetre, ahol a vezető tisztségviselő e minőségében úgy jár el, hogy magatartása nem csak a jogi személy cselekedeteként, hanem egyúttal a sajátjaként is értékelhető.)

Itt kell megjegyezni, hogy egy adott másért való felelősségi alakzat szigorúsága a tényleges károkozó helyett, vagy mellett felelős személy szempontjából mérhető, és a szigorúság elsősorban két tényezőtől függ: egyrészt attól, hogy a felelőssé tett személy kizárólagosan, vagy egyetemlegesen felel-e a károsult irányában, másrészt pedig attól, hogy van-e lehetősége közvetlen mentesülésre. E szempontok mérlegelésével állapíthatjuk meg fentebb, hogy az új Ptk. mind az alkalmazottért, mind a vezető tisztségviselőért való felelősség enyhítése irányában tesz lépéseket. Ez ugyanakkor az alkalmazott és a vezető tisztségviselő szempontjából természetesen szigorodást jelent, ráadásul a vezető tisztségviselő esetében a törvény itt nem áll meg. Ugyanis a jogi személy vezető tisztségviselője ellen támasztható regressz igényével szemben a vezető tisztségviselő nehezebben mentheti ki majd magát. Jelenleg még a Gt. 30.§ (2) bekezdése – ha nem is tisztán, de alapjaiban – felróhatósági alapú felelősséget állapít meg a jogi személy és vezető tisztségviselője viszonyában. Az új Ptk. 3:24.§-a azonban már azt mondja ki, hogy a vezető tisztségviselő a szerződésszegért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben, márpedig, mint fentebb már utaltunk rá, a kontraktuális felelősség objektívizálódik, elszakad a felróhatóságtól, és sokkal nehezebb lesz a károkozónak mentesülnie alóla.

A jelen alpont lezárásaként nem mehetünk el amellett, hogy a fenti új kötelmi és a régi társasági felelősségi szabályok új Ptk-ba emelése ellentmondásos helyzetet hozott létre. Ahogy arra Török is felhívja a figyelmet,⁴² az imént ismertetett új másért való deliktuális felelősségi szabályok mellett a jogi személy hitelezői (a károsult is idetartozik, hiszen kártérítési igénye, tehát pénzkövetelése áll fenn a jogi személlyel szemben) a társasági jog már eddig is létező⁴³ felelősségátviteli szabályai

⁴¹ CSEH (2008), 35.

⁴² TÖRÖK (2013)

⁴³ A tag felelősségét megállapító 3:2.§ (2) bekezdésének a Gt. 50.§ (1) bekezdése a jogszabályi előzménye, míg a vezető tisztségviselő felelősségét megállapító 3:118.§-nak a Gt. 30.§ (3) bekezdésének utaló normáján

alapján is felléphetnek közvetlenül mind a jogi személy tagjával, mind vezető tisztségviselőjével szemben – igaz csak a jogi személy jogutód nélküli megszűnését követően. Ezzel kapcsolatban először is annak megvizsgálása szükséges, vajon minden károsult felléphet-e mindkét jogterület szabályai alapján, vagy – ahogy azt Török állítja – csak a szerződésen kívüli károsultak számára áll nyitva ez a választási lehetőség, míg kontraktuális károkozás esetén a károsultaknak be kell érniük a régi társasági jogi igényérvényesítési módokkal. Ezt követően pedig arra is választ kell találni, hogy – az előző kérdésre adott választól függően akár minden esetben, akár csak deliktuális károkozás esetén – valóságos, vagy csupán látszólagos-e az ellentmondás a két jogterület által biztosított igényérvényesítési lehetőségek között.

Az első kérdésre Török válasza az, hogy csak deliktuális károkozás esetén léphet fel a károsult a 6:540-541.§§-ai alapján is a taggal, illetve a vezető tisztségviselővel szemben, míg a jogi személlyel szerződéses jogviszonyban álló károsult csak a 3:2.§ (2) bekezdése, illetve a 3:118.§-a szerint. Azonban ezen állításának Török semmilyen indokolását nem adja. Valószínűleg abból indult ki, hogy a fenti kötelmi jogi igényérvényesítési lehetőségek az új Ptk. szerződésen kívüli károkozásról szóló részében kaptak helyet. Véleményem szerint azonban a kérdés ennél komplexebb megvizsgálása szükséges. A károsult a jogi személy tagjával és vezető tisztségviselőjével mindkét esetben deliktuális jogviszonyban van. A különbség a jogi személlyel szemben fennálló jogviszonyban keresendő, az egyik esetben ugyanis van közöttük szerződés, a másik esetben nincsen. Az előbbi eset a közreműködőért való felelősségre hasonlít, hiszen ott is a tényleges károkozóval a károsult deliktuális, míg a kárért felelős személlyel szerződéses jogviszonyban van. Ha abból indulunk ki, hogy közreműködőért való felelősség esetén a károsult deliktuális alapon közvetlenül érvényesíthet igényt a közreműködővel szemben is, akkor ezt nem vitathatjuk el attól a személytől sem, aki szerződéses jogviszonyban áll a jogi személlyel, és a közreműködőhöz hasonlóan a jogi személy tagja, vagy vezető tisztségviselője okoz neki kárt szerződésen kívül. Hiszen az új Ptk. a 6:540-541.§§-okban nem szűkíti le a harmadik személyek körét azokra, akiknek nem áll fenn szerződésük a jogi személlyel. Azonban – ahogy

keresztül a Cstv. 33/A.§ (1) bekezdése. Emellett léteznek további – szintén csak a jogi személy megszűnését követően alkalmazható – felelősségátviteli szabályok is, így az új Ptk. 3:324.§ (3) bekezdése (aminek a jogszabályi előzménye a Cstv. 63.§ (2) bekezdése) a minősített többséggel rendelkező tag által folytatott hátrányos üzletpolitika alapján állapítja meg a tag felelősségét, míg a Cstv. 63/A.§-a – néhány egyéb feltétel fennállása esetén – a többségi részesedését rosszhiszeműen átruházó tag felelősségét mondja ki. A probléma megvilágításához azonban a jelen tanulmányban elegendő a 3:2.§ (2) bekezdésének és a 3:118.§-ának a részletesebb vizsgálata.

jelen munka bevezetésében bemutattuk – annak megítélése szempontjából, hogy egy másért való felelősségi alakzat kontraktuális, vagy deliktuális-e, annak van döntő jelentősége, hogy a felelős személy kontraktuális, vagy deliktuális jogviszonyban áll-e a károsulttal. Ha megengednénk, hogy a jogi személlyel szerződéses viszonyban álló károsult is érvényesítsen igényt a taggal, vagy a vezető tisztségviselővel szemben a 6:540-541. §§-ai alapján, azzal ezt az alapvető elvi különbségtételt eliminálnánk, és innentől kezdve értelmezhetetlen lenne például az alvállalkozóért, mint közreműködőért és az alvállalkozóért, mint „más szerződés kötelezettjéért” való felelősség (6:543.§) elhatárolása is. Hiszen akkor a megrendelő igényt érvényesíthetne a vállalkozóval szemben egyrészt azon az alapon, hogy közöttük fennáll egy vállalkozási szerződés, így a vállalkozó felelős az alvállalkozójáért, másrészt azon az alapon is, hogy a megrendelő harmadik személy, akinek a vállalkozó alvállalkozója kárt okozott. Mondani sem kell, a fenti két igényérvényesítés egészen más eredményre vezetne.⁴⁴ Ezért – habár a törvény kifejezett tiltó rendelkezést nem tartalmaz – az első kérdésre adott válaszban egyet kell értenünk Törökkel, vagyis nem fogadhatjuk el, hogy a jogi személlyel szerződéses viszonyban álló károsult a 6:540-541. §§-ok alapján igényt érvényesítsen a taggal, vagy a vezető tisztségviselővel szemben.

Ami a második kérdést illeti, Török szerint csak látszólagos az ellentmondás a társasági jogi és a kötelmi jogi igényérvényesítési lehetőségek között, hiszen a normák tényállása különbözik, az igényérvényesítésnek eltérő feltételei vannak.⁴⁵ Véleményem szerint az új Ptk. kötelmi és társasági jogi felelősségátviteli szabályainak viszonyáról az a megállapítás tehető, hogy a többen benne van a kevesebb. Egyrészt a 6:541.§ minden esetben megengedi a vezető tisztségviselővel szembeni igényérvényesítést, így ebbe nyilvánvalóan beletartozik a 3:118.§-ában szabályozott eset is, amely ezt csak akkor teszi lehetővé, ha a vezető tisztségviselő a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Másrészt a 6:540.§ (3) bekezdése szándékos károkozás esetén teszi lehetővé a tag közvetlen perlését, míg a 3:2.§ (2) bekezdése akkor, ha a tag a korlátolt felelősségével visszaélt. Habár – mint fentebb utaltunk rá – a Ptk.

⁴⁴ Ha a megrendelő a más szerződés kötelezettjéért való felelősség szabályai alapján perelné a vállalkozót, akkor a vállalkozó már pusztán azzal mentesülne a felelősség alól, hogy megnevezi az alvállalkozót. Ezzel szemben, ha a közreműködőért való felelősség alapján érvényesítené igényt a megrendelő, a vállalkozó csak akkor mentesülhetne, ha a bizonyítaná, hogy az alvállalkozó szerződésességét az alvállalkozó ellenőrzési körén kívül eső, az alvállalkozói szerződés megkötésekor előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy ezt a körülményt az alvállalkozó elkerülje, vagy a kárt elhárítsa.

⁴⁵ TÖRÖK (2013), 16.

Magyarázata szerint ezek szinonim fogalmak, Bodzási helyesen rámutat arra, hogy a szándékosság tágabb fogalom, hiszen azt írja, hogy „A 3:2. § (2) bekezdése emellett egy visszaélésszerű magatartást szankcionál, a 6:540. § (3) bekezdésének alkalmazhatóságához azonban erre nincs szükség, azt ugyanis önmagában a károkozás szándékossága megalapozza.”⁴⁶ Tehát mind a vezető tisztségviselő, mind a tag közvetlen perlésének szabályai ellentmondásosak, mert a kötelmi jog olyan esetekben is lehetővé teszi a felelősségátvitelt, amikor a társasági jog ezt kizárja. Az ellentmondás feloldására megoldást jelentene a tény, hogy a társasági jogi szabályokat csak a jogi személy jogutód nélküli megszűnését követően lehet alkalmazni, ha igaz lenne, hogy a kötelmi jogiakat pedig csak a jogi személy működése alatt. Az új Ptk. azonban nem zárja ki, hogy a tagot és a vezető tisztségviselőt a jogi személy megszűnését követően is perelni lehessen a 6:540.§ (3) bekezdése, illetve a 6:541.§ alapján (azzal, hogy természetesen egyetemlegesség megállapítása ilyenkor már fogalmilag kizárt). Így pedig a deliktuális károkozás vonatkozásában a társasági jogi felelősségátviteli szabályok feleslegesek, mert valószínűtlen, hogy egy károsult ezeket válassza az egyszerűbb eljárást és könnyebb bizonyítási terhet biztosító kötelmi jogiak helyett.

3.2. A megbízottért és a más szerződés kötelezettjéért való felelősség

Miközben az új Ptk. a megbízottért való felelősséget változatlanul hagyja (főszabály szerint egyetemlegesség és közvetlen mentesülés),⁴⁷ bekerült egy teljes mértékben új másért való felelősségi alakzat, a – megbízáshoz képest – más szerződés kötelezettjéért való felelősség.⁴⁸ Így az új Ptk.-ban már nem csak a megbízó lesz felelős a megbízottjéért, ha az kárt okoz egy – a megbízóval szerződéses viszonyban nem álló – harmadik személynek, hanem minden más szerződéstípus jogosultjával szemben is lehet majd igényt érvényesíteni a szerződés kötelezettjének károkozása miatt. Így például ha egy taxisofőr balesetet okoz, akkor – figyelmen kívül hagyva most a veszélyes üzemi felelősséget – kártérítést lehet kérni a taxi utasától is, akinek a taxisofőr a vállalkozója. Ez első ránézésre abszurdnak tűnhet, ám ha a megbízottért való felelősséghez hasonló közvetlen mentesülési lehetőséget biztosítunk az utasnak, és ő így sem tudja

⁴⁶ BODZÁSI (2013), 10

⁴⁷ 6:542.§

⁴⁸ 6:543.§

kimenteni magát (mert például olyan utasítást adott a taxisofőrnek, hogy hajtson át a piroson, mert nagyon siet egy találkozóra), már sokkal életszerűbbnek és indokoltnak tűnik az utas felelősségének megállapítása.

Véleményem szerint nem kérdés, hogy szükség volt ilyen felelősségi alakzatra, hiszen nehezen lehetett indokolni, hogy azonos károkozási tényállás mellett egy megbízó felelősségre vonható, de például egy megrendelő nem, miközben sokszor az sem egyértelmű, hogy megbízási, vagy vállalkozási szerződéssel állunk-e szemben. A kérdés ezért inkább az, hogy miért különbözik ez az új felelősségi alakzat a megbízottért való felelősségtől (annak ellenére, hogy a fenti példánál láttuk, hogy a culpa in eligendo alkalmazása itt is életszerű lenne). Hiszen – szemben a megbízóval – más szerződés jogosultja nem egyetemlegesen, hanem kizárólagosan felel a szerződés kötelezettjéért, azonban ez logikusan következik a rendkívül enyhe közvetlen mentesülési lehetőségéből (ami sokkal enyhébb még a megbízottért való felelősségnél található culpa in eligendonál is). Nevezetesen a jogosult mentesül a felelősség alól, ha a károsult számára ismeretlen kötelezettet megnevezi (addig pedig értelemszerűen nem jöhet szóba egyetemleges felelősség). A válasz tehát az, hogy a két felelősségi alakzat azért tér el egymástól, mert az indokuk is más: megbízottért való felelősségnél a kielégítési alap megnövelése, más szerződés kötelezettjéért való felelősségnél pedig az, hogy a károsult a károkozót nem ismeri.

Azonban ezzel még mindig nem jutottunk el a probléma gyökeréig. Továbbra is kérdés, hogy miért indult ki abból a jogalkotó, hogy a károsult a megbízott személyét ismeri, de például az alvállalkozóét nem. Erre sem az új Ptk. indokolása, sem semelyik jelenleg elérhető Ptk. magyarázat nem ad választ. Ezért, ellenérv hiányában, úgy vélem, hogy elegáns megoldás lenne a megbízottért való felelősséget beolvasztani a más szerződés kötelezettjéért való felelősségbe, egyetlen általános másért való felelősségi alakzatot létrehozva ezzel – hasonlóan a német BGB 831.§-ában található megoldáshoz.⁴⁹

3.3. A vétőképtelenért való felelősség

⁴⁹ „Az a személy, aki egy másik személyt vesz igénybe egy feladat teljesítéséhez, felelős azon kár megtérítéséért, amelyet a másik a feladat ellátása során jogellenesen egy harmadik személynek okoz. Nem áll fenn kártérítési felelősség, ha a megbízó elvárható gondosságot tanúsított az alkalmazott személy kiválasztásában, és – addig a mértékig, ameddig az ő feladata volt az eszközök és felszerelések beszerzése, illetve az üzleti tevékenység szervezése – a beszerzésben és a szervezésben, vagy ha a kár az elvárható gondosság tanúsítása mellett is bekövetkezett volna.” (Fordítás a szerzőtől angol nyelvről.)

A vétőképtelenért való felelősség körében a régi és az új kódex szövegének összevetését követően két alapvető változást találunk. Az egyik a vétőképtelenség definiálása, a másik a gondozó fogalmának – és ezzel összefüggésben a mentesülési lehetőségeknek – a kiterjesztése.

Habár az új Ptk. korábbi verziójához képest⁵⁰ a vétőképtelenség meghatározása kevésbé részletes, a 6:544.§ (1) bekezdése egyértelműen rögzíti, hogy vétőképtelen az, aki károkozó magatartása következményeit nem képes előrelátni. Ennek kimondása fontos előrelépés a régi Ptk-hoz képest, amely a vétőképesség fogalmát adottnak vette. Ez ahhoz vezetett, hogy a gyakorlatban nem elég egyértelmű a vétőképesség, a felróhatóság és a vétkesség fogalmának elhatárolása.⁵¹ Véleményem szerint azonban érdemes lett volna megtartani az új Ptk. korábbi verziójának vétőképesség-meghatározásából annak kimondását, hogy a vétőképességet mindig a konkrét károkozó magatartás vonatkozásában kell vizsgálni. Ezzel egyértelművé lehetett volna tenni a joggyakorlat számára, hogy a vétőképesség – szemben a cselekvőképességgel – nem köthető pontosan meghatározott életkorhoz, hanem még ugyanazon személy esetén is előfordulhat, hogy egyszerűbb károkozó magatartás következményeit előre képes látni, míg egy összetettebbét már nem.

A gondozó fogalmának kiterjesztése immár évtizedekre nyúlik vissza a magyar jogtudományban és a bírói gyakorlatban. Már Eörsi is úgy vélte, hogy indokolt a gondozó felelősségét megállapítani „*súlyos nevelési hiba*” fennállása esetén is,⁵² és már 1980-ban született olyan legfelsőbb bírósági ítélet, amely kimondta, hogy „*azt is mérlegelni kell, hogy a szülők a gyermek nevelése, jellemének, szokásainak kialakítása körül úgy jártak-e el, ahogy az általában elvárható.*”⁵³ Habár első ránézésre úgy tűnik, hogy a régi Ptk. 347.§ (1) bekezdése csak szűk gondozó-fogalmat takar (tudniillik, hogy az a gondozó, aki a felügyeletet a károkozás időpontjában ellátta), a fentiekből kitűnik, hogy a gyakorlat ezt már régen nem így értelmezi. Ezért az új Ptk. kimondja, hogy gondozó nemcsak az (sőt most már elsősorban nem az), aki a felügyeletet károkozásakor ténylegesen ellátja, hanem az is, aki jogszabály alapján a vétőképtelen gondozójának minősül (tipikusan a szülő). Ez utóbbi természetesen nem a felügyelet, hanem a nevelés ellátásával kapcsolatos felróhatóság esetén felel. Ezen változás bevezetésével immár maga az új Ptk. is elismeri például azon

⁵⁰ 5:549.§ (1)

⁵¹ A vétkesség szándékosságot, vagy gondatlanságot jelent. A felróhatóság ennél tágabb fogalom, azt jelenti, hogy valaki nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A vétőképesség a felróhatóság előfeltétele, így ha a károkozó vétőképtelen, magatartása nem lehet felróható, ezért kártérítési felelőssége fogalmilag kizárt.

⁵² EÖRSI (2009), 302.

⁵³ BH1980.129

általános iskolás gyermek szüleinek kártérítési felelősségét (az iskoláé, mint felügyeletet ellátó gondozóé mellett), aki a két tanóra közötti szünetben játékból kilövi osztálytársa szemét.⁵⁴

A vétőképtelenért való felelősség változásainak összefoglalásaképpen megállapítható, hogy e téren a gyakorlatban jelentős változás nem várható, hiszen az új Ptk. lényegében csak a már évtizedes bírói gyakorlatot kodifikálta.

Végül meg kell jegyezni, hogy a vétőképtelenért való felelősség az egyetlen olyan másért való felelősségi alakzat, ahol nincs helye közvetett kimentésnek, hiszen a vétőképtelen személy felróhatóságának vizsgálata fogalmilag kizárt. Ezért ismertek olyan vélemények, miszerint itt nem is egy másért való felelősségi alakzattal állunk szemben, mert a gondozó kizárólag saját magatartásáért felel, akárcsak – durva hasonlattal élve – az állattartó. Elképzelhető, hogy az új Ptk. alkotói is ezt a felfogást tették magukévá, ugyanis a vétőképtelenért való felelősség önállóan, és nem a „Felelősség más személy által okozott kárért” című fejezetben szerepel.

3.4. A közigazgatási jogkörben okozott kár

A vétőképtelenért való felelősség változásához hasonlóan a közigazgatási jogkörben okozott kárra vonatkozó új Ptk-beli szabályok is elsősorban csupán a már meglévő bírói gyakorlatot, mindenekelőtt a PK 42. számú állásfoglalást kodifikálják. Ez a PK a régi Ptk. 349.§ (1) bekezdésében meghatározott államigazgatási jogkörben okozott kár szabályozásához képest egyszerre tartalmazott szűkítő és kiterjesztő értelmezést, és ez egyaránt megjelenik az új Ptk. 6:548.§ (1) bekezdésében.

A PK-ban egyértelműen kimondott szűkítő értelmezés abban áll, hogy ezt a felelősségi alakzatot csak akkor lehet alkalmazni, ha a kárt közhatalom gyakorlása során okozták. Vagyis csak a hatósági jogalkalmazás tartozik ide, amikor a közhatalmat gyakorló egyoldalúan állapít meg jogokat és kötelezettségeket egy másik személyre nézve (lévén a közjogban a hatóság szuprematív jogviszonyban áll az ügyféllel). Önmagában tehát az a tény, hogy a kárt közigazgatási szerv alkalmazottja munkakörében eljárva okozta, még nem alapozza meg a közigazgatási szervnek a jelen alpontban tárgyalt felelősségét (azonban az alkalmazottért való felelősségét megalapozhatja). A fenti többletfeltételt összeolvasva a deliktuális kártérítési felelősség általános feltételeivel

⁵⁴ BH1995.214

megállapítható, hogy ezen felelősségi alakzat akkor alkalmazható, ha a kárt a közhatalom felróhatóan jogellenes gyakorlásával okozták. Nem elegendő tehát, ha például egy engedély kiadását jogellenesen megtagadták, vagy a kiadott engedély más jogát sérti, vagy túllépték a jogszabályban előírt ügyintézési határidőt, hanem az is szükséges, hogy ez a jogsértés felróható legyen. A bírói gyakorlat szerint ez a jelen esetben azt jelenti, hogy a jogsértésnek nyilvánvalónak és kirívónak kell lennie.⁵⁵ Az új Ptk. azonban ezt a további szűkítést már nem tartalmazza.

A PK 42. számú állásfoglalásban ugyan ez kimondottan nem került rögzítésre, ám azzal, hogy a bíróság a közhatalom gyakorlását tekintette a döntő szempontnak, kiterjesztette a régi Ptk. 349.§ (1) bekezdésének alkalmazását a közigazgatás egész szervezetrendszerére. Hiszen közhatalom gyakorlásával nem csak az államigazgatásban találkozhatunk, hanem például az önkormányzatok jogalkalmazásában is. A felelősségi alakzat átnevezésével az új Ptk. a bírói gyakorlat ezen megállapítását is kodifikálta.

Azzal, hogy az új Ptk. a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség alkalmazhatóságát kiterjeszti a közjegyzőkre és a bírósági végrehajtókra,⁵⁶ szintén csak a már létező bírói gyakorlatot⁵⁷ emeli a törvény szintjére.

Valójában az új Ptk. a közigazgatási jogkörben okozott kárért való felelősség körében csak egyetlen esetben hoz gyakorlati változást, nevezetesen a kárigény érvényesítésének előfeltételeként – a rendes jogorvoslati lehetőségek, vagyis a fellebbezés kimerítése mellett – előírja a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát is. Ezt a PK 43. számú állásfoglalás még nemhogy nem kívánta meg, hanem egyenesen kizárta, hogy ugyanazzal a közigazgatási határozattal kapcsolatban közigazgatási és kártérítési per is induljon. Erre a változtatásra a Ptk. Magyarázata szerint azért volt szükség, mert ma már a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálata lényegében – a rendes jogorvoslathoz hasonlóan – általánossá vált.⁵⁸

4. Következtetések

⁵⁵ BH1996.311. és VÉKÁS/LÁBÁDY (2013), 956.

⁵⁶ 6:549.§ (2)

⁵⁷ 3/2004. PJE, BH1998.134.

⁵⁸ WELLMANN/HAVASI (2013a), 482.

A jelen munka összefoglalásaként elmondható, hogy a másért való felelősség új Ptk-beli szabályainak nagy része nem hoz majd érdemi változást a joggyakorlatban. Ugyanis ezek a változások vagy csak strukturálisak (például a kontraktuális másért való felelősség speciális szabályainak általánosítása), vagy csupán a bírói gyakorlatot kodifikálják (például közigazgatási jogkörben okozott kár, vétőképtelenért való felelősség, jogi személy tagjáért való felelőssége).

Az a néhány újítás viszont, amelyekre a fenti megállapítások nem igazak, alapvető váltást jelentenek. Ide tartozik a megbízott személyes eljárási kötelezettségének, a fuvarozók egyetemleges felelősségének és a „vészhelyzetben” igénybevett közreműködőért viselt enyhébb felelősségnek az eltörlése, továbbá az alkalmazott és a vezető tisztségviselő munkáltatóval, illetve jogi személlyel egyetemleges felelőssége, és végül a más szerződés kötelezettjéért való felelősség.

A fentiek alapján kettős tendencia figyelhető meg a másért való felelősség területén. Egyrészt a kontraktuális másért való felelősség szigorodik, hiszen immár speciális szabályként sincs jelen a közvetlen mentesülés lehetősége (egyetemleges felelősség pedig itt eddig sem volt – eltekintve a közreműködő törvényben nem szabályozott, egyidejű deliktuális alapú perlésétől). Másrészt a deliktuális másért való felelősség ugyanakkor enyhül, hiszen mind az alkalmazottért, mind vezető tisztségviselőért való felelősségnél megjelenik az egyetemlegesség (igaz az előbbinél csak speciális szabályként), továbbá az új felelősségi alakzatnál, a más szerződés kötelezettjéért való felelősségnél a közvetlen mentesülés. Ezekkel a változtatásokkal az új Ptk. még jobban érvényre juttatja a másért való felelősség két nagy ágának a – bevezetésben ismertetett, szerkezetükből is következő – szigorbeli különbségeit.

Végül ismételtén fel kell hívni a figyelmet két olyan problémára, amely a gyakorlatban komoly vitákat és értelmezési nehézségeket szülhet. Az egyik a közreműködő fogalmának bizonytalansága (teljesítési segéd, vagy más is, de a kötelezettel szerződéses kapcsolatban álló személy, vagy a szerződéses láncolatban szereplő valamennyi személy), és – ezzel összefüggésben is – a kontraktuális felelősség alóli új mentesülési szabályok alkalmazása a közreműködőért való felelősségre (a kötelezettnek a közreműködő, a közreműködőnek a további közreműködő az ellenőrzési körébe tartozik, így mentesülés csak akkor lehetséges, ha a láncolat legvégén álló közreműködőt is ki lehet menteni a felelősség alól).

A másik ilyen probléma a régi társasági és az új kötelmi jogi felelősségátviteli szabályok összehangolásának hiánya a jogi személy tagja és vezető tisztségviselője vonatkozásában. Habár a jelen

tanulmányban arra a következtetésre jutottunk, hogy deliktuális károkozás esetén a társasági jogi felelősségátviteli szabályok egyszerűen feleslegesek, a gyakorlatban a peres felek nyilvánvalóan ki fogják használni a két jogterület közötti ellentmondást, és azt a saját érdekeiknek megfelelően értelmezik, elhúzódo vitákat generálva ezzel. Továbbá természetesen nem zárható ki, hogy a bíróságok konkrét ügyekben teljesen más következtetésre jutnak.

Felhasznált irodalom

BODZÁSI Balázs, A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre, in: Gazdaság és Jog, 2013:(6), 8-14, cit.: Bodzási (2013)

CSEH Tamás, A vezető tisztségviselő és a társaság egyetemleges deliktuális felelőssége? in: Polgári Jogi Kodifikáció, 2008:(5-6), 31-36, cit.: Cseh (2008)

EÖRSI Gyula, Kötelmi jog Általános rész, 25. kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009, cit.: Eörsi (2009)

TÖRÖK Tamás, Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel, in: Gazdaság és Jog, 2013:(6), 14-20, cit.: Török (2013)

VÉKÁS Lajos (szerk.), A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, CompLex, Budapest, 2013, cit.: Vékás/Szerző (2013)

WELLMANN György (szerk.), Az új Ptk. magyarázata, Ötödik kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2013, cit.: Wellmann/Szerző (2013)

WELLMANN György (szerk.), Az új Ptk. magyarázata, Hatodik kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2013, cit.: Wellmann/Szerző (2013a)

Jogsabályok, bírósági döntések

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1875. évi XXXVII. törvénycikk a kereskedelmi törvényről

1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról

1993. évi LXXVIII. törvény a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról

Bürgerliches Gezetzbuch

3/2004. PJE

PK 42. számú állásfoglalás

PK 43. számú állásfoglalás

BH1980.129

BH1995.214

BH1996.311

BH1998.134

BH2004.191

BDT2008.1802

VB2003.7

42/1996. (X.9.) AB határozat

A Magyar Népköztársaság Polgári törvénykönyve – Az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960, cit.: Miniszteri indokolás (1960)

Az 1977. évi IV. törvény indokolása